

РАЗУМОВА О. І.,

здобувач науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
(Донецький юридичний інститут Міністерства
внутрішніх справ України)

УДК 342.9

МИТНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу поняття «митна політика». Автором досліджено визначення митної політики в законодавчих актах різних країн. Проаналізовано наукову літературу щодо визначення поняття «митна політика». Зроблено висновок, що митна політика є важливим чинником формування та реалізації митного законодавства.

Ключові слова: митна політика, митна справа, митне законодавство, митна безпека, державна політика.

Статья посвящена анализу понятия «таможенная политика». Автором исследованы определения таможенной политики в законодательных актах разных стран. Проанализирована научная литература касаясь определения понятия «таможенная политика». Сделан вывод, что таможенная политика является важным фактором формирования и реализации таможенного законодательства.

Ключевые слова: таможенная политика, таможенное дело, таможенное законодательство, таможенная безопасность, государственная политика.

The article is devoted to the analysis of the concept of “customs policy”. The author examines the definition of customs policy in legislative acts of different countries. The scientific literature on the definition of “customs policy” is analyzed. It is concluded that customs policy is an important factor in the formation and implementation of customs legislation.

Key words: customs policy, customs, customs legislation, customs security, state policy.

Вступ. Інтеграція України до європейського політичного, економічного та правового простору – процес дуже складний і неоднозначний. Саме тому в Україні особливої уваги та гостроти набуває питання щодо вдосконалення системи регулювання зовнішньої торгівлі та захисту національних інтересів. Особливої уваги заслуговує дослідження поняття «митна політика» як фундаментальне правове поняття, яке визначає логічний і змістовний зв'язок процесів формування та реалізації митного законодавства в державі, логіку формування інших митно-правових понять.

Науковому вирішенню проблем, пов'язаних із визначенням «митної політики» та здійснення митної справи присвячено праці таких науковців, як Г.І. Башнянин, І.Г. Бережнюк, Л.В. Деркач, Є.В. Додін, І.О. Іщук, І.М. Карамбович, С.В. Ківалов, В.І. Ляшенко, В.П. Мартинюк, А.С. Мостовий, Р.М. Нуреєв, П.Я. Пісний, Д.В. Приймаченко, В.М. Тарасевич, С.С. Терещенко, Г.С. Третяк та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття «митна політика» та її вплив на формування та реалізацію митного законодавства.

Результати дослідження. Митна політика та основні її елементи в основному збігаються в багатьох країнах, що спричинено інтеграційними процесами та розвитком гуманітарного законодавства, відкритістю суспільства, посиленням ролі та значення міжнародних зв'язків.

Уперше поняття «митна політика України» зафіксовано в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. Щодо чинного законодавства, відповідно до ст. 5 Митного кодексу України (далі – МК) державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики.

Митна справа у всіх країнах є виключною монополією держави. Це означає виключне право держави на розробку засад митної політики і механізму її здійснення. Головний зміст державної монополії митної справи полягає в забезпеченні цілісного централізованого регулювання зовнішньоторговельного обміну. Кінцева мета митної політики, як це впливає із самого її легального визначення – меркантильна й полягає у забезпеченні залучення додаткових коштів для формування бюджету. Водночас пробиває шлях інше розуміння її сутності – сприяння економічному обігу та обміну між державами, забезпечення свободи пересування особистості та міжнародних контактів. Тому обмежувати митну політику лише фіскальними інтересами держави було б непередбачливо.

У контексті досліджуваного питання вважаємо цікавим звернутися до визначення митної політики в законодавстві інших країн. Варто звернути увагу, що далеко не всі законодавчі акти інших країн закріплюють визначення митної політики. У Митному кодексі Республіки Білорусь, наприклад, зазначено, що на території республіки здійснюється єдина митна політика, яка є частиною внутрішньої та зовнішньої політики. Майже аналогічним чином визначено митну політику й Митним кодексом Республіки Казахстан, де закріплено, що митна політика є складовою внутрішньої та зовнішньої політики. У законодавстві Сполучених Штатів Америки митна політика це – оптимальна конфігурація цілей, принципів, функцій, напрямів ведення митної справи. Більш широке визначення закріплено в законодавстві Австралії: «Митна політика – це система заходів, що застосовує держава для встановлення певної конфігурації митного оподаткування на імпортовані в країну товари та проходження ними митних формальностей» [1, с. 7–8]

Звісно, в умовах інтеграції України до Європейської спільноти не можна не звернутися до визначення митної політики, закріпленого в нормативних актах Європейського Союзу. У Європейському Союзі митну політику визначають як складову частину внутрішньої та зовнішньої політики держави, що здійснюють у рамках відповідних закріплених законом інституцій. Завданнями митної політики є забезпечення найефективнішого використання інструментів митного контролю та регулювання товарообміну на митній території, участі в реалізації торгово-політичних завдань щодо захисту внутрішнього ринку та стимулювання розвитку національної економіки [2].

Аналіз наукової літератури свідчить, про відсутність однаковості серед вчених щодо визначення митної політики. Одним із перших, хто сформулював науково обґрунтоване поняття митної політики був К.К. Сандровський. Автор визначає митну політику, як систему заходів, спрямованих на забезпечення охорони державних кордонів і виконання зовнішньоекономічної програми держави в міжнародному спілкуванні через засоби митного регулювання, тобто державного впливу на сферу митних відносин [3, с. 47].

Подібну позицію підтримує О.М. Козирін. На його думку, митна політика є цілеспрямованою діяльністю держави щодо регулювання зовнішньоторговельного обміну (обсягу, структури й умов експорту та імпорту) через установавання відповідного митного режиму переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон [4, с. 24].

Проаналізувавши зазначені визначення, можна дійти до висновку, що науковці визначають митну політику через поняття митної справи, під якою розуміється встановлені по-

рядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи (ст. 7 МК).

Однак таке обмеження поняття митної політики вбачається не зовсім вдалим. У зв'язку з цим слушно видається думка Б.М. Габричидзе, який обґрунтовує очевидність того, що митна політика виходить за межі митної справи, метою митної політики, досягнення якої не можливе лише за допомогою здійснення митної справи [5, с. 9].

У цьому аспекті важливу думку висловлює Є.Є. Курасова, яка вказує на факт ускладнення характеру і призначення митної політики, набуття нею чітко вираженого соціального характеру в умовах становлення демократичного суспільства [6, с. 14]. На її думку, суть полягає в тому, що митна політика об'єктивно пов'язує державу, політичні інститути і структури, учасників зовнішньоекономічної діяльності, створює між ними відносини взаємодії та взаємозалежності. Характер цих відносин залежить від погодженості й досягнутого компромісу інтересів сторін, соціальних груп. Вона зазначає, що митна політика обумовлюється досягненням соціального партнерства держави, політичних інститутів суспільства, соціальних груп, учасників зовнішньоекономічної діяльності тощо. Таку позицію підтримує П.І. Дьомін, який вважає, що розуміння митної політики не повинно обмежуватись тільки сферою діяльності держави, оскільки реальний вплив на формування митної політики мають суб'єкти господарювання, комерційні організації, підприємці, групи за інтересами, політичні партії та рухи [7, с. 13].

Вважаємо, що в кожній із наведених вище позицій є раціональне зерно, яке може бути використано в інтересах формулювання загального підходу при вирішенні проблеми. Саме поняття, на нашу думку, має відображати такі важливі моменти: – митна політика є важливою, невіддільною складовою державної політики; – митна політика охоплює як процес свого формування, так і процес практичного втілення в життя; – митна політика формується державними інституціями з урахуванням думки всіх зацікавлених сторін, а реалізується виключно державними органами; – митна політика спрямована на забезпечення та захист прав і законних інтересів окремих громадян, суб'єктів господарювання, у цілому держави; – митна політика розвивається в напрямку гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими міжнародними стандартами [8, с. 17].

У контексті дослідження поняття «митна політика» цікавою видається думка Д.В. Приймаченка, який зазначає, що закріплення характеристик митної політики в МК України не має безпосереднього регулятивного значення. Тому, на його думку, треба відмовитись від законодавчого закріплення терміна «митна політика» принаймні в цьому нормативно-правовому акті. Ця відмова спричинена невідповідністю статусу такого явища, як митна політика, рівню галузевого кодексу. Д.В. Приймаченко вважає, що поняття «митна політика», принципи формування та реалізації, стратегічні напрямки розвитку, зміст та інші не менш важливі її аспекти мають бути закріплені в такому нормативному акті програмного характеру, як концепція [8, с. 23].

Варто звернути увагу на те, що законодавець закріплює митну політику як сукупність принципів, тобто основних засад, вихідних ідей, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю і відображають суттєві положення явища та напрямків діяльності держави. Однак на законодавчому рівні такі принципи не закріплені. Чинний МК України оперує лише поняттям «принципи здійснення державної митної справи», що не є тотожним поняттям принципів в контексті митної політики. Окреме відображення принципів митної політики можна знайти в законодавчих актах з митних питань та певних програмних

документах: посланнях Президента, програмах діяльності Кабінету Міністрів, інших концептуальних документах, програмах діяльності політичних партій і рухів та міжнародних правових актах.

Відсутність законодавчого визначення та закріплення принципів митної політики зумовлює доктринальне дослідження цих питань. С.В. Іванов вважає, що принципами, які лежать в основі митної політики, є такі: принцип верховенства права; законність; збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб у митних відносинах; недопустимість подвійного оподаткування; єдність митних режимів; прозорість, гласність [9, с. 183–184].

Вважаємо, що такий підхід автора є достатньо обґрунтований однак потребує певного вдосконалення. Зокрема, автором не виокремлено такої засади, як єдність митної території. На підтримку такої позиції вважаємо доцільним звернутися до практики Постійної палати міжнародного правосуддя, якою у свій час визначено принципи митного союзу: «... односторонність митних законів і митних тарифів; єдність митних кордонів і митної території стосовно третіх держав; звільнення від імпорتنних і експортних мит під час обміну товарами між державами-партнерами; розподіл мит, що стягуються відповідно до встановленої квоти» [10, с. 150–151].

Окрім того, принцип «недопустимість подвійного оподаткування» є відображенням засади гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права. Особливої важливості ця засада набуває в умовах сьогодення – інтеграції нашої держави до європейської спільноти.

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що під митною політикою необхідно розуміти невід’ємну складову державної політики, яка формується державними інституціями та реалізується виключно державними органами, спрямована на забезпечення прав і законних інтересів громадян, суб’єктів господарювання, держави, розвивається в напрямку гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими міжнародними стандартами та охоплює процес свого формування та реалізації.

Вважаємо, що принципами митної політики є: верховенство права; законність; єдність державної та митної політики; єдність митних режимів; єдність митної території; гармонізація національного та міжнародного законодавства; збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб у митних відносинах; прозорість; гласність.

Митна політика як невіддільна складова державної політики України має надзвичайно велике значення, особливо в умовах європейської інтеграції та складних умовах «збройної агресії» в середі держави. Особливого значення набуває підвищення ефективності захисту кордонів нашої країни та одночасної кардинальної трансформації діяльності митних органів, що передбачає побудову якісної системи управління митницею, спрощення процедур митного оформлення та контролю на засадах застосування інформаційних технологій, забезпечення ефективної протидії контрабанді та порушенням митних правил на засадах розширення міжнародної співпраці, запровадження спільного контролю із суміжними країнами ЄС тощо. Адже в умовах європейської інтеграції Україна взяла на себе чимало зобов’язань, які стосуються істотного реформування митної політики. Та як наслідок реформування та вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері митної справи.

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що митна політика є важливим чинником формування митного законодавства, адже саме завдяки розробці фундаментальних засад і напрямів діяльності у сфері захисту митних інтересів і забезпечення митної безпеки України й визначаються шляхи вдосконалення митного законодавства нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Пашков П.В. Щодо термінів «митна політика» та «митна справа». *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 2. С. 7–14.
2. Драгнева Р.В. Євразійський митний союз та ЄС: співпраця, стагнація чи суперництво. *Національна безпека і оборона*. 2013. № 4–5 (141–142). С. 94–97.
3. Сандровский К.К. Таможенное право. Київ : Вища школа, 1974. 176 с.

4. Комментарий к Таможенному кодексу Российской Федерации / под ред. А.Н. Козыри-на. Москва : Спарк, 1996. 624 с.
5. Таможенное право : учебник для вузов / отв. редактор проф. Б.Н. Габричидзе. Москва : БЕК, 1995. 480 с.
6. Курасова Є.Є. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «митна політика». *Вісник Академії митної служби України*. 2003. № 2. С. 11–15.
7. Демин П.В. Таможенная политика России как объект политологического исследования : автореф. дисс. ... канд. полит. наук : 23.00.02. Санкт-Петербург, 1998. 26 с.
8. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. 332 с.
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
10. Шумилов В.М. Международное экономическое право. Москва : ДеКА, 1999. 400 с.

СИБІГА О. М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та банківського права
(Навчально-науковий інститут права
імені Князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом)

УДК 342.9

ЮРИСДИКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ У СФЕРІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕРМІНОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У роботі досліджено процес розвитку юридичної термінології в адміністративному процесуальному законодавстві з питань оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників публічної інформації. Встановлено, що в науковій літературі відбувся певний термінологічний розподіл, коли поняття «юрисдикція» і «компетенція» розглядаються як властивості суду чи судів, а поняття «підсудність» пов'язують виключно з властивостями справ, що розглядаються в суді чи судах. Зазначається, що категоріальний апарат адміністративного процесуального права ще не сформований і є на етапі свого остаточного оформлення. На підставі аналізу норм національного законодавства встановлено особливості юрисдикції адміністративних судів, яка поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності в частині доступу до публічної інформації. Наприклад, зазначається, що за предметною юрисдикцією справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядника інформації в частині доступу до публічної інформації підсудні окружним адміністративним судам, а зацікавлена особа може подати адміністративний позов як за місцем проживання (перебування) позивача, так і за місцеперебуванням відповідача.

Ключові слова: публічна інформація, судовий захист, адміністративне судочинство, юрисдикція адміністративних судів, підсудність адміністративних справ.

